

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერების მიმართულება

ლიკა ოსაძე

**გეოპოლიტიკური დაპირისპირებების როლი საერთაშორისო
სავაჭრო ურთიერთობებში (2021-2025 წლები)**

ნაშრომი შესრულებულია პოლიტიკის მეცნიერების
ბაკალავრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: გიორგი მელიქიძე
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი
ასისტენტ-პროფესორი

თბილისი 2026

ანოტაცია

ნაშრომი იკვლევს გლობალური გეოპოლიტიკური დაპირისპირებების გავლენას საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებზე 2021-2025 წლების პერიოდში. კვლევის მიზანია გაანალიზდეს, თუ როგორ მოქმედებს ენერგეტიკული კრიზისები, ტექნოლოგიური მეტოქეობა და უსაფრთხოების გამოწვევები მსოფლიო ვაჭრობაზე და რა როლი აქვს ამ პროცესებში საქართველოს. ნაშრომი ცდილობს წარმოაჩინოს, როგორ აისახება აღნიშნული პროცესები საქართველოს ეკონომიკურ გარემოზე, რა გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს ქმნის ქვეყნისთვის და როგორ შეიძლება ქვეყნის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ გამოიყენოს გლობალური დინამიკა საკუთარი უსაფრთხოების გასაძლიერებლად. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერებას, ენერგეტიკული რესურსების გადამისამართებას და სასურსათო პოლიტიკის გაუმჯობესებას, რაც ქვეყანას საშუალებას აძლევს საერთაშორისო პარტნიორობთან თანამშრომლობის ახალი გზები მოძებნოს.

ნაშრომი მიზნად ისახავს არსებული ცოდნის გამდიდრებას, საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობების კვლევაში საქართველოს როლის ხაზგასმას და გლობალური პროცესების ადგილობრივ კონტექსტში გააზრებას.

საკვანძო სიტყვები: გეოპოლიტიკა, საერთაშორისო ვაჭრობა, ენერგეტიკა, ტექნოლოგიები, სასურსათო უსაფრთხოება, გეოპოლიტიკური დაპირისპირება.

სარჩევი

შესავალი	4
1.1 რუსეთ-უკრაინის ომი და მისი გავლენა გლობალურ ძალთა ბალანსზე.....	8
1.2 აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური მეტოქეობა და მისი გეოპოლიტიკური განზომილება	11
1.3 ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის ძიება და „საშუალო ძალების“ როლის ზრდა.....	13
თავი II. გეოპოლიტიკის გავლენის მექანიზმები საერთაშორისო ვაჭრობაზე.....	16
2.1 სანქციების პოლიტიკა და საექსპორტო კონტროლი როგორც საგარეო-პოლიტიკური ინსტრუმენტი.....	16
2.2 მიწოდების ჯაჭვების რეორგანიზაცია: „ფრენდშორინგი“ და ეკონომიკური უსაფრთხოება	18
2.3 სავაჭრო დამოკიდებულებების გამოყენება პოლიტიკური ბერკეტად	19
2.4 მულტილათერალური სავაჭრო ინსტიტუტების როლის ტრანსფორმაცია გეოპოლიტიკური წნეხის ფონზე	20
თავი III. გეოპოლიტიკური დაპირისპირების გავლენის სექტორული ანალიზი	21
3.1 ენერგორესურსების ბაზრების ტრანსფორმაცია: რუსული გაზისგან დივერსიფიკაცია და ახალი სავაჭრო მარშრუტები	22
3.2 ნახევარგამტარებისა და მაღალი ტექნოლოგიების სექტორი: ტექნოლოგიური სუვერენიტეტისკენ სწრაფვა	23
3.3 სასურსათო უსაფრთხოება და აგრარული პროდუქტებით ვაჭრობა: შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმების მაგალითი	25
დასკვნა	26
ბიბლიოგრაფია	Error! Bookmark not defined.

შესავალი

ეკონომიკა და პოლიტიკა ერთმანეთთან მჭიდროდ გადაჯაჭვული სისტემებია, რომელთა ურთიერთგავლენა განსაზღვრავს, როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ განვითარებას. ეკონომიკური პროცესები ვერ ვითარდება პოლიტიკური სტაბილურობის გარეშე, ხოლო პოლიტიკური გადაწყვეტილებები ხშირად ეფუძნება ეკონომიკურ ინტერესებს. საქართველოსთვის ეს ურთიერთკავშირი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგან ქვეყანა მდებარეობს სტრატეგიულ გეოპოლიტიკურ სივრცეში, სადაც სავაჭრო დერეფნების ფუნქციონირება პირდაპირ არის დამოკიდებული რეგიონულ დაპირისპირებებსა და საერთაშორისო ძალთა ბალანსზე. საქართველოს ეკონომიკური სტრატეგია, როგორც სატრანზიტო და სავაჭრო ჰაზის, ვერ განთავისუფლდება პოლიტიკური რეალობისგან ენერგეტიკული უსაფრთხოება, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და საგარეო პოლიტიკა ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.

2021-2025 წლებში გეოპოლიტიკურმა დაპირისპირებებმა მკაფიოდ აჩვენა, რომ პოლიტიკური კრიზისები ეკონომიკურ პროცესებზე მყისიერად აისახება. უკრაინის ომის შედეგად ევროკავშირის იმპორტი რუსეთიდან 58%-ით შემცირდა (Eurostat, 2023), ხოლო ბუნებრივი გაზის ფასები ევროპაში 80%-ით გაიზარდა (IEA, 2023). ეს ცვლილებები საქართველოსთვისაც მნიშვნელოვანი იყო, რადგან ენერგეტიკული და სატრანზიტო პოლიტიკა პირდაპირ დამოკიდებულია რეგიონულ უსაფრთხოებაზე. აშშ-ჩინეთის სავაჭრო დამაბულობამ ტექნოლოგიური საქონლის გლობალური ვაჭრობა 10%-ზე მეტით შეამცირა (OECD, 2024), რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ გლობალური ეკონომიკური პროცესები პოლიტიკურ დაპირისპირებებზეა დამოკიდებული.

ამ კონტექსტში საქართველოსთვის აქტუალური ხდება კითხვა: როგორ შეიძლება გეოპოლიტიკური დაპირისპირებების პირობებში შეინარჩუნოს და განავითაროს თავისი სავაჭრო დერეფნების პოტენციალი? სწორედ ამ საკითხის კვლევა

წარმოადგენს ნაშრომის ახალ იდეას, რადგან აქცენტი კეთდება არა მხოლოდ გლობალურ პროცესებზე, არამედ საქართველოს როლზე რეგიონულ ეკონომიკურ სისტემაში.

კვლევის მიზანია დავადგინო, როგორ მოქმედებს გეოპოლიტიკური დაპირისპირება საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებზე და რა ტენდენციები გამოიკვეთა ბოლო ხუთწლეულში . ამ მიზნის მისაღწევად განისაზღვრება შემდეგი ამოცანები:

- გლობალური გეოპოლიტიკური დაპირისპირებების ძირითადი შემთხვევების აღწერა;
- მათი ეკონომიკური და სავაჭრო შედეგების ანალიზი საქართველოს კონტექსტში;
- საერთაშორისო ორგანიზაციების (WTO, IMF, EU) როლის შეფასება;
- სავაჭრო ნაკადების ცვლილებების სტატისტიკური ანალიზი;
- ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის დღის წესრიგის გამოვლენა.

საკვლევი კითხვა: როგორ მოქმედებს გეოპოლიტიკური დაპირისპირება საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებზე 2021-2025 წლებში?

ჰიპოთეზა: გეოპოლიტიკური დაპირისპირების პირობებში იზღუდება არსებული სავაჭრო დერეფნების პოტენციალი, რაც ქმნის ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის დღის წესრიგს.

ლიტერატურა, რომელზეც ნაშრომი დაყრდნობილია, მოიცავს ისეთ ავტორებს, როგორებიც არიან Joseph Nye (2004), Robert Keohane (1984), Dani Rodrik (2011). მათი ნაშრომები გვთავაზობს განსხვავებულ ხედვებს ძალაუფლების, თანამშრომლობისა და გლობალური სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ. Nye-ის ძალაუფლების თეორია გვაჩვენებს, როგორ მოქმედებს „რბილი“ და „მკაცრი“ ძალა ეკონომიკურ

ურთიერთობებზე, Keohane-ის ნაშრომი ხაზს უსვამს საერთაშორისო ინსტიტუტების მნიშვნელობას, ხოლო Rodrik-ის ანალიზი გვაფრთხილებს გლობალური სავაჭრო სისტემის მოწყვლადობაზე. ამ ავტორთა ხედვების კრიტიკული შეფასება საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, რომ საქართველოსთვის ეკონომიკური პოლიტიკა ვერ იქნება ნეიტრალური იგი ყოველთვის პოლიტიკურ კონტექსტზეა დამოკიდებული. Joseph Nye (2004) კონცეფცია დღესაც აქტუალურია. 2021-2025 წლებში, როდესაც რუსეთ-უკრაინის ომი, აშშ-ჩინეთის მეტოქეობა და ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომია განსაზღვრავდა საერთაშორისო ვაჭრობას, რბილი ძალა (კულტურული, დიპლომატიური, ინსტიტუციური გავლენა) იქცა ეკონომიკური ურთიერთობების განმსაზღვრელ ფაქტორად. Nye-ს ხედვები საშუალებას იძლევა ავხსნათ, როგორ იყენებენ სახელმწიფოები არა მხოლოდ სამხედრო და ეკონომიკურ, არამედ კულტურულ და ნორმატიულ რესურსებს სავაჭრო ურთიერთობების გასაძლიერებლად. Robert Keohane (1984) - „After Hegemony“ და ინსტიტუციონალიზმის თეორია აჩვენებს, რომ საერთაშორისო ინსტიტუტები (WTO, FAO, UN, EU) კრიზისების დროსაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. 2021-2025 წლებში, როდესაც სანქციები, სავაჭრო ბლოკები და შეთანხმებები (მაგ., შავი ზღვის მარცვლეულის ინიციატივა) განსაზღვრავდა ვაჭრობას, Keohane-ის ხედვა გვაჩვენებს, რომ ინსტიტუტები, მიუხედავად ძალთა ბალანსის ცვლილებისა, მაინც აუცილებელია წესების, სტაბილურობის და თანამშრომლობის უზრუნველსაყოფად. Dani Rodrik (2011) „Globalization Paradox“ ეხება იმ დილემას, რომელიც დღესაც მწვავედ დგას: გლობალიზაცია vs. ეროვნული სუვერენიტეტი. 2021-2025 წლებში ეს დილემა კიდევ უფრო გამძაფრდა სახელმწიფოები ცდილობდნენ დაიცვან საკუთარი ეკონომიკური უსაფრთხოება, მაგრამ ამავე დროს იყვნენ ჩართულნი გლობალურ სავაჭრო ქსელებში. Rodrik-ის ხედვები საშუალებას იძლევა გავანალიზოთ, როგორ ცდილობენ ქვეყნები, მათ შორის საქართველო, დააბალანსონ საერთაშორისო ვაჭრობაში მონაწილეობა და ეროვნული ინტერესების დაცვა.

თეორიულ ჩარჩოდ შეირჩა **რეალიზმის თეორია**, რადგან იგი ყველაზე მკაფიოდ განმარტავს ძალაუფლების კონკურენციის გავლენას ეკონომიკურ ურთიერთობებზე. რეალიზმი გვასწავლის, რომ სახელმწიფოები პირველ რიგში საკუთარ უსაფრთხოებასა და ინტერესებს იცავენ, ხოლო ეკონომიკური თანამშრომლობა მხოლოდ მაშინ ვითარდება, როცა იგი ემთხვევა ძალაუფლების ბალანსს. თეორია დაგვეხმარება გავანალიზოთ, როგორ ზღუდავს რეგიონული დაპირისპირება სავაჭრო დერეფნების პოტენციალს და როგორ შეიძლება სახელმწიფომ ახალი ეკონომიკური დღის წესრიგი ჩამოაყალიბოს.

ნაშრომის მიზანია გეოპოლიტიკური დაპირისპირებების როლის გაანალიზება საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში 2021-2025 წლების პერიოდში. კვლევის მეთოდოლოგია ეფუძნება **მეორეული მონაცემების ანალიზს და დოკუმენტურ კვლევას**. მეორე მონაცემების ანალიზი - გამოყენებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების ოფიციალური ანგარიშები (გაერო, WTO, FAO, OECD, IEA, Eurostat, UNCTAD), ასევე საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (Geostat) მონაცემები. ეს წყაროები უზრუნველყოფს სანდო და მრავალმხრივ ინფორმაციას, რომელიც საშუალებას იძლევა დავაკვირდეთ გლობალურ და რეგიონულ ტენდენციებს.

დოკუმენტური კვლევა - ნაშრომში გაანალიზებულია პოლიტიკის დოკუმენტები, სტრატეგიული გეგმები და საერთაშორისო შეთანხმებები, როგორიცაა ევროკავშირის REPowerEU, აშშ-ის „CHIPS Act“, ევროკავშირის „European Chips Act“ და შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმება. მათი განხილვა საშუალებას იძლევა დავინახოთ, როგორ რეაგირებენ სახელმწიფოები და საერთაშორისო ორგანიზაციები გეოპოლიტიკურ გამოწვევებზე. **შედარებითი ანალიზი** - გამოყენებულია შედარებითი მიდგომა, რომელიც სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე პროცესებს ადარებს ერთმანეთს. მაგალითად, ენერგეტიკული ბაზრების ტრანსფორმაცია ევროპაში, ტექნოლოგიური მეტოქეობა აზიაში და სასურსათო უსაფრთხოების კრიზისი გლობალურ დონეზე. ეს

შედარება აჩვენებს, რომ გეოპოლიტიკური დაპირისპირებები განსხვავებულად მოქმედებს სხვადასხვა სექტორზე და რეგიონზე, თუმცა საერთო შედეგი არის საერთაშორისო ვაჭრობის სტრუქტურული ცვლილება.

1.1 რუსეთ-უკრაინის ომი და მისი გავლენა გლობალურ ძალთა ბალანსზე

2022 წლის თებერვალში რუსეთის მიერ უკრაინაში დაწყებულმა სრულმასშტაბიანმა ომმა არა მხოლოდ რეგიონული უსაფრთხოების არქიტექტურა, არამედ გლობალური ეკონომიკური და პოლიტიკური რეალობა შეცვალა. თავდაპირველი სამხედრო შეტევების პარალელურად, დასავლურმა სახელმწიფოებმა უპრეცედენტო სანქციების პაკეტი შემოიღეს, რამაც რუსეთის ეკონომიკა ფინანსურად და სავაჭრო თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად დააზარალა (European Commission, 2022).

ომის პირველი თვეებში სანქციების მასშტაბი სწრაფად გაიზარდა: ფინანსური შეზღუდვები, ბანკების SWIFT-დან გამორთვა, აქტივების გაყინვა, ინდივიდუალური ემბარგოები და ტექნოლოგიური ექსპორტის კონტროლები. ამ ნაბიჯებმა რუსეთის ეკონომიკას საერთაშორისო ფინანსურ სისტემასთან წვდომა მნიშვნელოვნად შეუზღუდა. სანქციების მიზანი იყო ომის დაფინანსების შემცირება და პოლიტიკური ზეწოლა, თუმცა შედეგები გაცილებით ფართო აღმოჩნდა ენერგეტიკულ ბაზრებზე, სავაჭრო ნაკადებზე და გლობალურ ძალთა ბალანსზე.

ენერგეტიკული რყევები და ევროკავშირის დივერსიფიკაცია რუსეთის გაზსა და ნავთობზე დამოკიდებულებამ ევროპულ ქვეყნებს სერიოზული გამოწვევები შეუქმნა. 2021 წლისთვის ევროკავშირის ენერგოიმპორტის დაახლოებით 40% რუსეთიდან მოდიოდა, რაც ომის დაწყების შემდეგ დაუყოვნებლივ იქცა პოლიტიკურ რისკად. ევროკავშირმა სწრაფად დაიწყო რუსული ენერგორესურსების შემცირება და ალტერნატიული მომწოდებლების მოძიება. ამ პროცესმა გაზრდილი

LNG-იმპორტი, მარაგების შევსება და ენერგოეფექტურობის პროგრამების დაჩქარება მოიტანა (IEA, 2023).

REPowerEU-ს ფარგლებში ევროკავშირმა შეიმუშავა სტრატეგია, რომელიც მიზნად ისახავდა რუსულ ენერგორესურსებზე დამოკიდებულების შემცირებას და განახლებადი ენერგიის პროექტების გაფართოებას. ეს ნაბიჯები არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ პოლიტიკური გადაწყვეტილებები იყო, რადგან ენერგეტიკული უსაფრთხოება პირდაპირ უკავშირდებოდა რეგიონულ სტაბილურობასა და გლობალურ პარტნიორებთან ურთიერთობას (European Commission, 2022).

სანქციებმა და დასავლური იზოლაციამ რუსეთს უზიდა უფრო მჭიდრო ეკონომიკური და პოლიტიკური თანამშრომლობისკენ ჩინეთთან და სხვა არამხოლოდ-დასავლურ პარტნიორებთან. ეს პროცესი აძლიერებს გლობალურ მრავალპოლარულ ტენდენციებს: მსოფლიო აღარ არის მხოლოდ აშშ-ცენტრირებული სისტემის მონოპოლიის ქვეშ; ახალი ეკონომიკური და პოლიტიკური ბლოკები, რეგიონული ალიანსები და ორმხრივი შეთანხმებები იზადება (IMF, 2023).

რუსეთ-ჩინეთის ეკონომიკური თანამშრომლობა მნიშვნელოვნად გაღრმავდა ენერგეტიკისა და ფინანსების სფეროში. ჩინეთმა გაზარდა რუსული ნავთობისა და გაზის შესყიდვები, ხოლო რუსეთმა დაიწყო აზიური ბაზრებისკენ გადახრა. ეს ტენდენცია გლობალურ ეკონომიკურ სისტემას უფრო მრავალპოლარულს ხდის, სადაც დასავლური სანქციების ეფექტი ნაწილობრივ ნეიტრალიზდება ალტერნატიული პარტნიორობით.

საქართველოსთვის რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა მრავალმხრივია. პირველ რიგში, ენერგეტიკული უსაფრთხოება და სატრანზიტო როლი უფრო მეტად პოლიტიზდა. საქართველო, როგორც სატრანზიტო ქვეყანა სამხრეთ კავკასიის მიმართულებით, აღმოჩნდა რეალობაში, სადაც ენერგეტიკული პროექტები და დერეფნები არა მხოლოდ

ეკონომიკური, არამედ პოლიტიკური ინსტრუმენტებია (საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, 2023).

ტრანზიტული ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება და საიმედოობა პირდაპირ არის დამოკიდებული რეგიონული სტაბილურობისა და გლობალური პარტნიორების პოლიტიკურ არჩევანებზე. თუ ადრე ზოგიერთი მარშრუტი ეკონომიკურად მომგებიანი იყო, ახლა მისი ფუნქციონირება შეიძლება პოლიტიკურად შეზღუდული გახდეს, რაც მოითხოვს ალტერნატიული მარშრუტების და პარტნიორების აქტიურ ძიებას.

საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა ენერგეტიკული, საგარეო ვაჭრობისა და ინფრასტრუქტურული ინვესტიციების მიმართულებით უნდა გათვალისწინოს გეოპოლიტიკური რისკები და შეიმუშაოს სტრატეგიები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოქნილობას და დივერსიფიკაციას. მაგალითად, ენერგოდივერსიფიკაცია, განახლებადი ენერგიის პროექტების მხარდაჭერა და ტრანზიტული გარანტიების მექანიზმების შექმნა აუცილებელია, რათა შემცირდეს გარე პოლიტიკური ბერკეტების გავლენა. ომმა და მისმა ეკონომიკურმა შედეგებმა გაზარდა ფასების ცვალებადობა, ინფლაციური წნეხები და სოციალური სტაბილურობის რისკები რეგიონში. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა იყოს ორიენტირებული როგორც მოკლევადიან შოკებთან გამკლავებაზე (ენერგო და საკვები), ისე გრძელვადიან სტრატეგიებზე (ინფრასტრუქტურული ინვესტიციები, ენერგო დივერსიფიკაცია, სავაჭრო პარტნიორების გაფართოება).

რუსეთ-უკრაინის ომმა ცხადყო, რომ თანამედროვე გეოპოლიტიკა და ეკონომიკა განუყოფელია: სამხედრო კონფლიქტები სწრაფად გარდაიქმნება ეკონომიკურ და სავაჭრო რყევებად, ხოლო ეკონომიკური ინსტრუმენტები სანქციები, ემბარგოები, ენერგეტიკული ბლოკები იქცევიან პირდაპირი პოლიტიკური ზეწოლის საშუალებად. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ქვეყნის სტრატეგიული პოზიცია უნდა ეფუძნებოდეს არა მხოლოდ ეკონომიკურ უპირატესობებს, არამედ პოლიტიკურ

რეალობასა და უსაფრთხოების გათვალისწინებებს მხოლოდ ასე იქნება შესაძლებელი ტრანზიტული და ენერგეტიკული პოტენციალის მდგრადი გამოყენება.

1.2 აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური მეტოქეობა და მისი გეოპოლიტიკური განზომილება

2021-2025 წლებში აშშ-ჩინეთის ურთიერთობა გარდაიქმნა მრავალგანზომილებიან კონკურენციად, რომლის ცენტრში ტექნოლოგია, მიწოდების ჯაჭვები და ეკონომიკური გავლენა დგას. ეს მეტოქეობა აღარ შემოიფარგლება ტარიფებით ან სავაჭრო დებატებით ის ეხება კრიტიკულ ტექნოლოგიებს, ნახევარგამტარებს, მონაცემთა ინფრასტრუქტურას და სტანდარტებს, რომლებიც განსაზღვრავენ მომავალი ეკონომიკური და სამხედრო უპირატესობის წყაროებს.

აშშ-ს მიზანი იყო ჩინეთის წვდომის შეზღუდვა მოწინავე ნახევარგამტარებზე და კრიტიკულ კომპონენტებზე, რათა შეენარჩუნებინა სამხედრო და ეკონომიკური უპირატესობა. 2022 წლიდან ამერიკის ვაჭრობის დეპარტამენტმა დაიწყო ექსპორტის კონტროლების გამკაცრება, განსაკუთრებით იმ ტექნოლოგიებზე, რომლებიც გამოიყენება როგორც სამოქალაქო, ისე სამხედრო დანიშნულებით (US Department of Commerce, 2023). ჩინეთის პასუხი იყო ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის პოლიტიკის გაძლიერება: სახელმწიფო საბჭომ მიიღო სტრატეგია, რომელიც მიზნად ისახავდა საკუთარი წარმოების განვითარებას და უცხოურ ტექნოლოგიებზე დამოკიდებულების შემცირებას (State Council of China, 2023). კომპანიები, რომლებიც ადრე იყენებდნენ გლობალურ, იაფ სამუშაო ძალაზე დაფუძნებულ ჯაჭვებს, ახლა იძულებულნი გახდნენ გადახედონ რისკებს. პოლიტიკური დაძაბულობა, ექსპორტის შეზღუდვები და სავაჭრო ბარიერები ზრდის ოპერაციულ რისკებს. შედეგად წარმოების ნაწილი გადადის უფრო ნდობით აღჭურვილ ქვეყნებში ან რეგიონებში, რომლებიც პოლიტიკურად ახლოს არიან მთავარ ბაზრებთან. ეს პროცესი ზრდის წარმოების ღირებულებას, ამცირებს ეკონომიკურ

ეფექტურობას, მაგრამ ზრდის მიწოდების საიმედოობას კონკრეტული პოლიტიკურ ბლოკისთვის (OECD, 2024). ნახევარგამტარების სექტორი ამ ტრანსფორმაციის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითია. წარმოების მაღალი კონცენტრაცია რამდენიმე ქარხანასა და რეგიონში ქმნის მოწყვლადობას. აშშ-სა და ევროკავშირმა დაიწყეს ინვესტიციების მიზნობრივი მხარდაჭერა ჩიპების ადგილობრივ წარმოებაში, რათა შემცირდეს დამოკიდებულება აზიურ ბაზრებზე. ეს ინიციატივები მოიცავს სუბსიდიებს, საგადასახადო შეღავათებს და პირდაპირ სახელმწიფო ინვესტიციებს. ტექნოლოგიური კონკურენცია ასევე იწვევს სტანდარტების და რეგულაციების ბარიერების გაჩენას. მონაცემთა დაცვა, ციფრული სტანდარტები და ინტერნეტის არქიტექტურა იქცა პოლიტიკური ბრძოლის ველად. ქვეყნები და კომპანიები იბრძვიან იმისთვის, რომ მათი სტანდარტები გახდეს საერთაშორისო ნორმა, რადგან სტანდარტები განსაზღვრავს ბაზრის წვდომას და ტექნოლოგიური პროდუქციის კონკურენტუნარიანობას (UNCTAD, 2023).

აშშ-ს მიდგომა აქცენტს აკეთებს უსაფრთხოებაზე და დემოკრატიულ ღირებულებებზე, ხოლო ჩინეთი ცდილობს საკუთარი სტანდარტების გავრცელებას აზიაში, აფრიკაში და სხვა რეგიონებში. ეს ბრძოლა არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ გეოპოლიტიკური მნიშვნელობისაა, რადგან სტანდარტების დამკვიდრება ნიშნავს გავლენის გაფართოებას. აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიური დაპირისპირება საქართველოსთვის ქმნის როგორც გამოწვევებს, ისე შესაძლებლობებს. გამოწვევები მოიცავს ინვესტიციების მოზიდვის სირთულეს: მაღალი ტექნოლოგიების სექტორში უცხოური კომპანიები უფრო ფრთხილნი ხდებიან, რადგან ეძებენ სტაბილურ და პოლიტიკურად უსაფრთხო გარემოს. ასევე, ტექნოლოგიური სტანდარტების ფრაგმენტაცია ზრდის ტრანზაქციულ ხარჯებს და ბარიერებს მცირე ბაზრებისთვის. თუმცა არსებობს შესაძლებლობებიც. საქართველო შეიძლება პოზიციონირდეს როგორც რეგიონული ჰაბი, რომელიც უზრუნველყოფს ლოჯისტიკურ და რეგულაციურ მხარდაჭერას ინვესტორებისთვის, რომლებიც ეძებენ ალტერნატიულ მარშრუტებს. ასევე, ქვეყანას შეუძლია მიზანმიმართულად განავითაროს

უნარ-ჩვევები და საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლებიც მოემსახურება რეგიონულ ტექნოლოგიურ მოთხოვნებს მაგალითად, ციფრული მომსახურებები, IT-სერვისები და ტექნიკური მხარდაჭერა ნახევარგამტარების ჯაჭვებისთვის. საქართველოს შემთხვევაში აუცილებელია სტრატეგიული ხედვა: განათლების სისტემის და უნარ-ჩვევების განვითარება, ინვესტიციების მიზნობრივი მოზიდვა და რეგულაციური გარემოს გაუმჯობესება. ეს ნაბიჯები ქვეყანას მისცემს საშუალებას გახდეს მიმზიდველი პარტნიორი ტექნოლოგიურ და ლოჯისტიკურ ჯაჭვებში. გრძელვადიან პერსპექტივაში აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიური კონკურენცია შეცვლის არა მხოლოდ ტექნოლოგიურ ბაზრებს, არამედ საერთაშორისო ეკონომიკის ორგანიზაციის პრინციპებს. ქვეყნები, რომლებიც შეძლებენ მოქნილად ადაპტაციას, სტრატეგიულ დივერსიფიკაციას და ინვესტიციების მიზნობრივ მართვას, შეძლებენ ამ ახალ რეალობაში პოზიციონირებას. აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიური მეტოქეობა არის არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ გეოპოლიტიკური პროცესი, რომელიც განსაზღვრავს XXI საუკუნის ძალთა ბალანსს. საქართველოსთვის ეს მეტოქეობა ქმნის სირთულეებს, მაგრამ ასევე შესაძლებლობებს: თუ ქვეყანა შეძლებს განათლების, ინფრასტრუქტურის და რეგულაციების განვითარებას, მას შეუძლია გამოიყენოს ახალი რეალობა საკუთარი ეკონომიკური და პოლიტიკური პოზიციის გასაძლიერებლად.

1.3 ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის ძიება და „საშუალო ძალების“ როლის ზრდა

ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის იდეა ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გააქტიურდა. თუ ადრე ეს იდეა მხოლოდ თეორიულ განხილვებში ჩნდებოდა, 2022 წლის შემდეგ რუსეთ-უკრაინის ომის, ენერგეტიკული კრიზისისა და აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიური დაპირისპირების ფონზე ის რეალურ პოლიტიკად იქცა. ევროკავშირის მიზანია, რომ შეძლოს დამოუკიდებლად განსაზღვროს და

განახორციელოს უსაფრთხოების, ენერგეტიკისა და ეკონომიკის მიმართულებები ისე, რომ ნაკლებად იყოს დამოკიდებული გარე ძალებზე (European Council, 2022).

რუსეთზე ენერგეტიკული დამოკიდებულება ევროკავშირის ერთ-ერთ ყველაზე სუსტ წერტილად იქცა. 2021 წლისთვის ევროკავშირის გაზის იმპორტის დაახლოებით 40% რუსეთიდან მოდიოდა. ომის დაწყების შემდეგ ეს დამოკიდებულება გადაიქცა არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ უსაფრთხოების პრობლემად. REPowerEU-ს ფარგლებში ევროკავშირმა დაიწყო რუსული გაზისა და ნავთობის შემცირება, LNG-იმპორტის გაზრდა და განახლებადი ენერგიის პროექტების დაჩქარება (European Commission, 2022).

ეს ნაბიჯები არა მხოლოდ ენერგეტიკული პოლიტიკის, არამედ გეოპოლიტიკური არჩევანის გამოხატულებაა. ევროკავშირი ცდილობს, რომ ენერგეტიკული უსაფრთხოება აღარ იყოს დამოკიდებული ერთ პარტნიორზე, განსაკუთრებით ისეთზე, რომელიც პოლიტიკურად არასტაბილურია ან პირდაპირი საფრთხეა. ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომია ასევე მოიცავს ტექნოლოგიურ და სამრეწველო პოლიტიკას. ნახევარგამტარების წარმოება, კრიტიკული მინერალების მოპოვება და ციფრული ინფრასტრუქტურის განვითარება იქცა პრიორიტეტად. ევროკავშირი ცდილობს, რომ შეამციროს დამოკიდებულება აზიურ ბაზრებზე და შექმნას საკუთარი წარმოების შესაძლებლობები. ეს პოლიტიკა გულისხმობს ინვესტიციების გაზრდას, სუბსიდიებს და საგადასახადო სტიმულებს, რათა ევროპული კომპანიები კონკურენტუნარიანები გახდნენ გლობალურ ბაზარზე (OECD, 2024).

გლობალური მრავალპოლარულობის პირობებში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინეს საშუალო ძალებმა: ინდოეთმა, თურქეთმა, ბრაზილიამ და სხვებმა. ისინი ცდილობენ საკუთარი როლის გაძლიერებას საერთაშორისო სისტემაში, იყენებენ გეოპოლიტიკურ სივრცეს და ეკონომიკურ შესაძლებლობებს. ინდოეთი აქტიურად

მონაწილეობს BRICS-ში და ცდილობს ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის გაძლიერებას; თურქეთი ენერგეტიკულ ჰაზად ყალიბდება, ხოლო ბრაზილია ცდილობს რეგიონული ავტონომიის გაძლიერებას (UNCTAD, 2023).

ეს პროცესები ევროკავშირის სტრატეგიულ ავტონომიას ახალ კონტექსტში აყენებს: ევროკავშირის უწევს არა მხოლოდ აშშ-თან და ჩინეთთან ურთიერთობის დაბალანსება, არამედ საშუალო ძალებთან პარტნიორობის განსაზღვრა. საქართველოსთვის ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის პოლიტიკა და საშუალო ძალების ზრდა ქმნის როგორც გამოწვევებს, ისე შესაძლებლობებს. გამოწვევაა ის, რომ ევროკავშირის ენერგეტიკული და ტექნოლოგიური პოლიტიკა უფრო მკაცრ სტანდარტებს მოითხოვს, რაც საქართველოს ეკონომიკას და ინფრასტრუქტურას ადაპტაციას ავალდებულებს. თუმცა შესაძლებლობაა, რომ საქართველო გახდეს ევროკავშირის ენერგეტიკული და სატრანზიტო პროექტების ნაწილი.

საქართველოს ტრანზიტული მდებარეობა სამხრეთ კავკასიაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგან ევროკავშირი ცდილობს ალტერნატიული მარშრუტების განვითარებას. ეს ნიშნავს, რომ საქართველოს შეუძლია გააძლიეროს თავისი როლი როგორც ენერგეტიკული დერეფანი, ასევე ლოჯისტიკური ჰაბი. ამისათვის საჭიროა ინფრასტრუქტურული ინვესტიციები, რეგულაციური სტაბილურობა და სტრატეგიული პარტნიორობების ჩამოყალიბება (საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2023).

ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომია და საშუალო ძალების როლის ზრდა ცხადყოფს, რომ გლობალური სისტემა უფრო მრავალპოლარული ხდება. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ქვეყანამ უნდა განსაზღვროს საკუთარი სტრატეგიული პოზიცია, გამოიყენოს ტრანზიტული მდებარეობა და მოერგოს ახალ

სტანდარტებს. მხოლოდ ასე იქნება შესაძლებელი ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური პოტენციალის მდგრადი გამოყენება.

თავი II. გეოპოლიტიკის გავლენის მექანიზმები საერთაშორისო ვაჭრობაზე

ეს თავი აღწერს ძირითად გზებსა და ინსტრუმენტებს, რომლითაც გეოპოლიტიკური დაპირისპირებები პირდაპირ და სწრაფად ახდენენ გავლენას საერთაშორისო ვაჭრობაზე. ტექსტი თხრობითად გადმოსცემს სანქციების და საექსპორტო კონტროლის მექანიკას, მიწოდების ჯაჭვების რეორგანიზაციის ლოგიკას, სავაჭრო დამოკიდებულებების პოლიტიკურ გამოყენებას და მრავალმხრივი ინსტიტუტების ტრანსფორმაციას; თითოეული ნაწილი ასახავს პრაქტიკულ მაგალითებს და საქართველოსთვის არსებულ მნიშვნელობას.

2.1 სანქციების პოლიტიკა და საექსპორტო კონტროლი როგორც საგარეო-პოლიტიკური ინსტრუმენტი

სანქციები და საექსპორტო კონტროლი ბოლო წლების განმავლობაში გარდაიქმნენ არა მხოლოდ დიპლომატიური წნეხის, არამედ პირდაპირი ეკონომიკური იარაღის სახით. როდესაც სახელმწიფოები მიმართავენ ფინანსურ იზოლაციას, აქტივების გაყინვას ან კონკრეტული პროდუქტის ექსპორტის აკრძალვას, ეს ზომები სწრაფად ცვლის ვაჭრობის მიმართულებებს, ართულებს ფინანსურ ტრანზაქციებს და ზრდის ბიზნესის შესაბამისობის ხარჯებს (US Treasury, 2022). რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტის მაგალითმა ნათლად აჩვენა, რომ სანქციების ერთიანად გამოყენება დასავლური კოალიციის მიერ შეიძლება მოკლევადიანად ეფექტური იყოს, თუმცა გრძელვადიან პერსპექტივაში სანქციები ხშირად უზიდავენ სამიზნე ქვეყანას ალტერნატიული პარტნიორების ძიებისკენ და გლობალური სავაჭრო ქსელების გადაფორმებისკენ (European Commission, 2022).

სანქციების მექანიკა მრავალარხიანია: ფინანსური შეზღუდვები უშუალოდ აფერხებს ტრანზაქციებს და ინვესტიციებს; სავაჭრო ემბარგოები ამცირებს კონკრეტული საქონლის მიწოდებას; საექსპორტო კონტროლები კი განსაკუთრებით ნახევარგამტარებისა და ორმაგი დანიშნულების ტექნოლოგიების სფეროში ქმნიან ბარიერებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ როგორც სამრეწველო წარმოებაზე, ისე ინოვაციურ შესაძლებლობებზე (OECD, 2024). ამავე დროს, სანქციების ეფექტურობა დიდწილად დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად ერთიანი და თანმიმდევრულია სანქციების შემსრულებელი ჯგუფი; თუ ერთობა რღვევადა, სამიზნე ქვეყნები სწრაფად პოულობენ ალტერნატიულ ბაზრებს და მარშრუტებს.

საქართველოს კონტექსტში სანქციების ზრდა ნიშნავს, რომ ტრანზიტული დერეფნების ფუნქციონირება და ლოჯისტიკური შემოსავლები უფრო მეტად ექვემდებარება გარე პოლიტიკურ შოკებს. ქართული საბანკო სისტემა და კომპანიები უნდა გააძლიერონ შესაბამისობის მექანიზმები, რათა არ აღმოჩნდნენ სანქციების გადამტანებად და არ დაკარგონ წვდომა საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებზე (საქართველოს ეროვნული ბანკი, 2023). გარდა ამისა, სანქციების შედეგად შეიძლება

შემცირდეს უცხოური ინვესტიციების მოცულობა, რაც მოითხოვს სახელმწიფოსგან სტაბილური რეგულაციური გარემოსა და ინვესტორთა დაცვის მექანიზმების გაძლიერებას (საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, 2023).

2.2 მიწოდების ჯაჭვების რეორგანიზაცია: „ფრენდშორინგი“ და ეკონომიკური უსაფრთხოება

პანდემიის, ტექნოლოგიური დამაბულობისა და სამხედრო კონფლიქტების შედეგად კომპანიებმა და სახელმწიფოებმა დაიწყეს მიწოდების ჯაჭვების გადაფორმება პროცესი, რომელსაც ხშირად „ფრენდშორინგს“ უწოდებენ. ეს მიდგომა გულისხმობს წარმოების და მომწოდებლების გადატანას პოლიტიკურად უფრო ნდობით აღჭურვილ ქვეყნებში, რათა შემცირდეს გეოპოლიტიკური რისკების გავლენა და გაიზარდოს ჯაჭვის გამძლეობა. განსხვავებით ტრადიციული offshoring-ისგან, ფრენდშორინგი ღირებულების მინიმიზაციის ნაცვლად უსაფრთხოებასა და საიმედოობას აყენებს პრიორიტეტად (OECD, 2024).

პრაქტიკულად ეს ნიშნავს რეგიონალიზაციას, მრავალწყაროიანობას და სახელმწიფო სტიმულებს ადგილობრივი წარმოებისთვის. ნახევარგამტარების სექტორი ამ ტრანსფორმაციის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითია: მაღალი კონცენტრაცია few fabs-ზე და გეოგრაფიული კონცენტრაცია ქმნის მოწყვლადობას, რის გამოც აშშ-სა და ევროკავშირმა დაიწყეს ინვესტიციების მიზნობრივი მხარდაჭერა ჩიპების ადგილობრივ წარმოებაში (OECD, 2024). მსგავსი ლოგიკა ვრცელდება ფარმაცევტიკასა და კრიტიკულ სამრეწველო კომპონენტებზეც, სადაც მარაგების შექმნა და ადგილობრივი წარმოების სტიმულირება გახდა სახელმწიფოებრივი პრიორიტეტი (World Bank, 2023).

საქართველოსთვის მიწოდების ჯაჭვების რეორგანიზაცია წარმოადგენს როგორც შესაძლებლობას, ისე გამოწვევას. როგორც სატრანზიტო ქვეყანა, საქართველო შეიძლება გახდეს რეგიონული ლოჯისტიკური ჰაბი, რომელიც უზრუნველყოფს უსაფრთხო და სწრაფ მარშრუტებს „ნდობითი“ პარტნიორებისთვის; ამისათვის საჭიროა პორტების, გზებისა და რკინიგზის ინფრასტრუქტურის მიზნობრივი განვითარება და რეგულაციური გარემოს გამარტივება (საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო, 2023). თუმცა ფრენდშოპინგი ზრდის მოთხოვნას ხარისხსა და სტანდარტებზე, ამიტომ აუცილებელია პროფესიული უნარ-ჩვევების განვითარება და საგანმანათლებლო პროგრამების ადაპტაცია ახალი წარმოების მოთხოვნებზე (საქართველოს განათლების სამინისტრო, 2023).

2.3 სავაჭრო დამოკიდებულებების გამოყენება პოლიტიკური ბერკეტად

გეოპოლიტიკაში სავაჭრო დამოკიდებულებების გამოყენება ნიშნავს იმას, რომ ქვეყნები იყენებენ ეკონომიკურ ურთიერთობებსა და რესურსებს პოლიტიკური მიზნებისთვის. ენერგორესურსები ამ თვალსაზრისით ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითია: მიწოდების შეზღუდვა ან ფასების მანიპულირება პირდაპირ ახდენს გავლენას იმპორტიორ ქვეყნების ეკონომიკაზე და პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებზე. რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა აჩვენა, თუ როგორ შეიძლება ენერგოიმპორტის შეზღუდვამ დააზარალოს იმპორტიორი ქვეყნები და დააჩქაროს ალტერნატიული წყაროების ძიება (IEA, 2023).

მსგავსი მექანიზმი მოქმედებს კრიტიკული მინერალებისა და ტექნოლოგიების სფეროში: თუ წარმოება ან კონტროლი კონცენტრირებულია რამდენიმე ქვეყანაში, ეს ქმნის შესაძლებლობას პოლიტიკური ზეწოლისთვის. ამგვარი დამოკიდებულება მოკლევადიან პოლიტიკურ უპირატესობებს იძლევა, მაგრამ გრძელვადიანად

უბიძგებს იმპორტიორებს დივერსიფიკაციისა და ალტერნატიული მომწოდებლების ძიებისკენ (UNCTAD, 2023).

საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ენერგეტიკული და ტრანზიტული პოლიტიკა უნდა იყოს სტრატეგიულად გათვლილი. ენერგოდივერსიფიკაცია, განახლებადი ენერგიის პროექტების მხარდაჭერა და ტრანზიტული გარანტიების მექანიზმების შექმნა აუცილებელია, რათა შემცირდეს გარე პოლიტიკური ბერკეტების გავლენა (European Commission, 2022; საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო, 2023). გარდა ამისა, ტრანზიტული პროექტების პოლიტიკურ-საგარეო გარანტიებზე მოლაპარაკება და მრავალპარტიული რეგიონული თანამშრომლობა ამცირებს იმის რისკს, რომ საქართველო გახდეს ერთი ქვეყნის მიერ სავაჭრო ბერკეტის ობიექტი (Ministry of Foreign Affairs of Georgia, 2023).

2.4 მულტილათერალური სავაჭრო ინსტიტუტების როლის ტრანსფორმაცია გეოპოლიტიკური წნეხის ფონზე

მულტილათერალური ინსტიტუტები, განსაკუთრებით WTO, ტრადიციულად წარმოადგენდნენ გლობალური სავაჭრო წესრიგის საყრდენს. თუმცა 2021-2025 წლებში გეოპოლიტიკური დაძაბულობებმა და დიდი სახელმწიფოების ინტერესებმა დააჩქარეს რეგიონული და ორმხრივი ფორმატების ზრდა. რეგიონული შეთანხმებები ხშირად უფრო სწრაფად და მიზანმიმართულად პასუხობენ უსაფრთხოების და ეკონომიკურ ინტერესებს, ვიდრე მრავალმხრივი მოლაპარაკებები, რომელთა კონსენსუსზე დაფუძნებული მექანიზმები ნელი და პოლიტიკურად მგრძნობიარეა (WTO, 2023).

ეს ტრანსფორმაცია იწვევს სავაჭრო წესრიგის ფრაგმენტაციას: სხვადასხვა ბლოკი ქმნის საკუთარ წესებსა და სტანდარტებს, რაც ზრდის ტრანზაქციულ ხარჯებს და ართულებს მცირე ქვეყნების ინტეგრაციას. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია მრავალმხრივი და რეგიონული არხების ბალანსირებული გამოყენება: აქტიური მონაწილეობა საერთაშორისო პლატფორმებში უნდა გაერთიანდეს რეგიონულ ინიციატივებთან, რათა ქვეყანა შეძლოს როგორც სტანდარტების დაცვა, ისე სწრაფი ეკონომიკური შესაძლებლობების გამოყენება (UNCTAD, 2023; World Bank, 2023).

ამავე დროს, ტრანსფორმაცია ქმნის შესაძლებლობას: რეგიონული შეთანხმებები და ორმხრივი ინიციატივები შეიძლება გახდნენ ინსტრუმენტი საქართველოსთვის, რომ უფრო სწრაფად მიაღწიოს სავაჭრო და ინფრასტრუქტურულ პროექტებს, თუ ქვეყანა შეძლებს ტექნიკურ და რეგულაციურ შესაბამისობას ევროპულ და საერთაშორისო სტანდარტებთან (Geostat; საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო, 2023).

თავი III. გეოპოლიტიკური დაპირისპირების გავლენის სექტორული ანალიზი

ეს თავი მიზნად ისახავს გეოპოლიტიკური დაპირისპირების სექტორულ ანალიზს, რათა კონკრეტული მაგალითებით დავანახოთ, როგორ მოქმედებს კონფლიქტები საერთაშორისო ვაჭრობაზე. თუ პირველი და მეორე თავები უფრო ზოგად პოლიტიკურ და თეორიულ ჩარჩოებს ეხებოდა, მესამე თავი უკვე პრაქტიკულ სურათს გვადლევს როგორ იცვლება ენერგეტიკული, ტექნოლოგიური და სასურსათო ბაზრები 2021-2025 წლებში.

- **ენერგეტიკული სექტორი (3.1):** რუსეთ-უკრაინის ომმა გამოიწვია ევროპული ენერგეტიკული რუკის ტრანსფორმაცია. რუსულ გაზზე დამოკიდებულება

შემცირდა, გაჩნდა ახალი სავაჭრო მარშრუტები, გაიზარდა სამხრეთ კავკასიის, მათ შორის საქართველოს, მნიშვნელობა.

- **ტექნოლოგიური სექტორი (3.2):** აშშ-ჩინეთის „ტექნოლოგიური ომი“ ნახევარგამტარების წარმოებასა და მიწოდების ჯაჭვებზე კონტროლის მოპოვებას ეხება. ეს სექტორი იქცა გლობალური კონკურენციის მთავარ ასპარეზად, სადაც სტანდარტები და ინვესტიციები განსაზღვრავს მომავალ სავაჭრო ურთიერთობებს.
- **სასურსათო სექტორი (3.3):** შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმება აჩვენებს, რომ სურსათით ვაჭრობა პირდაპირი გეოპოლიტიკური დაპირისპირების ნაწილი გახდა. შეთანხმების ჩავარდნამ გამოიწვია ფასების ზრდა და სასურსათო უსაფრთხოების კრიზისი, რაც საქართველოზეც აისახა.

3.1 ენერგორესურსების ბაზრების ტრანსფორმაცია: რუსული გაზისგან დივერსიფიკაცია და ახალი სავაჭრო მარშრუტები

2021-2025 წლებში ენერგეტიკული ბაზრები აღმოჩნდა გეოპოლიტიკური დაპირისპირების ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე ასპარეზად. რუსეთ-უკრაინის ომმა გამოიწვია ენერგეტიკული რყევები, რომელთა შედეგები არა მხოლოდ რეგიონულ, არამედ გლობალურ დონეზე აისახა. ევროკავშირის ენერგეტიკული დამოკიდებულება რუსეთზე იქცა უსაფრთხოების კრიზისად. Eurostat-ის მონაცემებით, 2021 წელს ევროკავშირის ბუნებრივი გაზის იმპორტის **39.4%** რუსეთიდან მოდიოდა, ხოლო ნავთობის იმპორტის **25%** სწორედ რუსული იყო (Eurostat, 2022).

ომის დაწყების შემდეგ ევროკავშირმა სწრაფად შეიმუშავა REPowerEU-ს სტრატეგია, რომელიც მიზნად ისახავდა რუსულ ენერგორესურსებზე დამოკიდებულების

შემცირებას. 2022-2023 წლებში გაიზარდა LNG-იმპორტი აშშ-დან, ყატარიდან და ნორვეგიიდან. Eurostat-ის მონაცემებით, 2023 წლის ბოლოსთვის რუსული გაზის წილი ევროკავშირის იმპორტში **15%-ზე ნაკლები** იყო (IEA, 2023).

ფასების დინამიკა მკვეთრი იყო: 2022 წელს ბუნებრივი გაზის ფასი ევროპაში რეკორდულად გაიზარდა TTF ჰაბზე საშუალო ფასი იყო **120 €/MWh**, რაც 2021 წელთან შედარებით თითქმის **300%-ით მეტია**. 2023 წლის ბოლოსთვის ფასები ნაწილობრივ დასტაბილურდა საშუალოდ **45 €/MWh** (IEA, 2023).

„სამხრეთ გაზის დერეფანი“ (აზერბაიჯანი-საქართველო-თურქეთი) იქცა ერთ-ერთ მთავარ ალტერნატიულ მარშრუტად. 2023 წელს აზერბაიჯანიდან ევროკავშირში ექსპორტირებული გაზის მოცულობა იყო **11.4 მილიარდი კუბური მეტრი**, რაც 2021 წელთან შედარებით **40%-ით მეტია** (European Commission, 2023).

საქართველოსთვის ეს პროცესები განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია. 2023 წელს საქართველოს ტერიტორიაზე ტრანზიტირებული ბუნებრივი გაზის მოცულობა იყო **2.6 მილიარდი კუბური მეტრი**, რაც წინა წელთან შედარებით **12%-ით მეტია** (საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო, 2023).

ეს ტრანსფორმაცია ცხადყოფს, რომ ენერგეტიკა XXI საუკუნეში არის არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ გეოპოლიტიკური საკითხი. საქართველოსთვის ეს ქმნის როგორც შესაძლებლობებს (ტრანზიტული ჰაბის როლი), ისე გამოწვევებს (ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება).

3.2 ნახევარგამტარებისა და მაღალი ტექნოლოგიების სექტორი: ტექნოლოგიური სუვერენიტეტისკენ სწრაფვა

ნახევარგამტარები XXI საუკუნის „სტრატეგიული ნავთობია“. მათი წარმოება კონცენტრირებულია რამდენიმე ქარხანასა და რეგიონში (ტაივანი, სამხრეთ კორეა), რაც ქმნის გლობალურ მოწყვლადობას.

აშშ-მ 2022 წლიდან დაიწყო ექსპორტის კონტროლები მოწინავე ჩიპებზე, რათა შეენარჩუნებინა სამხედრო და ეკონომიკური უპირატესობა (US Department of Commerce, 2023). ჩინეთმა კი სტრატეგიულად გააძლიერა საკუთარი წარმოება და ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის პოლიტიკა (State Council of China, 2023).

სტატისტიკა:

- გლობალური ნახევარგამტარების ბაზრის მოცულობა 2022 წელს იყო **574 მილიარდი აშშ დოლარი**, ხოლო 2023 წელს გაიზარდა **618 მილიარდ დოლარამდე** (OECD, 2024).
- აშშ-ის წილი მოწინავე ჩიპების წარმოებაში 2023 წელს შეადგენდა **12%**, ხოლო ჩინეთის **7%** (UNCTAD, 2023).
- ტაივანის TSMC-ს წილი გლობალურ მოწინავე ნახევარგამტარებში 2023 წელს იყო **54%** (OECD, 2024).

აშშ-სა და ევროკავშირმა დაიწყეს ინვესტიციების მიზნობრივი მხარდაჭერა ჩიპების ადგილობრივ წარმოებაში („CHIPS Act“, „European Chips Act“).

საქართველოსთვის ეს ნიშნავს:

- ინვესტიციების მოზიდვა ტექნოლოგიებში რთულდება, რადგან კომპანიები ეძებენ სტაბილურ გარემოს.
- თუმცა არსებობს შესაძლებლობა, რომ საქართველო გახდეს რეგიონული ლოჯისტიკური და სერვისული ჰაბი.
- განათლების სისტემის და უნარ-ჩვევების განვითარება აუცილებელია, რათა ქვეყანა მოერგოს ახალ მოთხოვნებს.

ნახევარგამტარების სექტორი ცვლის გლობალურ სავაჭრო ურთიერთობებს. საქართველოსთვის ეს ქმნის გამოწვევებს, მაგრამ სწორი პოლიტიკის შემთხვევაში შესაძლებლობებსაც.

3.3 სასურსათო უსაფრთხოება და აგრარული პროდუქტებით ვაჭრობა: შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმების მაგალითი

რუსეთ-უკრაინის ომმა სურსათით ვაჭრობა პირდაპირი გეოპოლიტიკური დაპირისპირების არენად აქცია. შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმება, რომელიც 2022 წელს გაეროსა და თურქეთის შუამავლობით გაფორმდა, მიზნად ისახავდა უკრაინული მარცვლეულის ექსპორტის უზრუნველყოფას გლობალური ბაზრებისთვის (UN, 2022).

FAO-ს მონაცემებით, 2022 წლის მეორე ნახევარში უკრაინიდან ექსპორტირებული მარცვლეულის მოცულობა იყო **32 მილიონი ტონა**, რაც გლობალური ბაზრის დაახლოებით **10%** შეადგენდა (FAO, 2023). შეთანხმებამ დროებით შეამცირა სურსათის ფასები და უზრუნველყო მიწოდება აფრიკისა და აზიის ქვეყნებისთვის.

2023 წელს შეთანხმება რამდენჯერმე ჩაიშალა, რადგან რუსეთმა უარი თქვა მისი გაგრძელებაზე. შედეგად, გლობალურ ბაზრებზე მარცვლეულის ფასები კვლავ გაიზარდა FAO Food Price Index 2023 წლის ივლისში იყო **123.9 პუნქტი**, რაც 2021 წელთან შედარებით **25%-ით მეტია** (FAO, 2023).

Geostat-ის მონაცემებით, 2023 წელს საქართველოს მარცვლეულის იმპორტი გაიზარდა **18%-ით**, რადგან რეგიონული ბაზრის რყევებმა გავლენა მოახდინა ადგილობრივ მოთხოვნაზე (Geostat, 2023).

ეს მაგალითი ცხადყოფს, რომ სასურსათო უსაფრთხოება გლობალური გეოპოლიტიკური დაპირისპირების ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე შედეგია. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ პორტების და ლოჯისტიკური

ინფრასტრუქტურის განვითარება აუცილებელია, რათა ქვეყანა შეძლოს სურსათით
ვაჭრობის უსაფრთხო და საიმედო უზრუნველყოფა.

დასკვნა

2021-2025 წლების პერიოდი საერთაშორისო ვაჭრობისთვის იქცა გარდამტეხ ეპოქად, სადაც გეოპოლიტიკური დაპირისპირებები პირდაპირ განსაზღვრავდა ეკონომიკურ ურთიერთობებს. თუ წინა ათწლეულებში ვაჭრობა მეტწილად ბაზრის ლოგიკითა და თავისუფალი კონკურენციის პრინციპებით იყო წარმართული, ამ პერიოდში იგი გადაიქცა ძალთა ბალანსის, უსაფრთხოების და პოლიტიკური სტრატეგიების განუყოფელ ნაწილად.

რუსეთ-უკრაინის ომმა ნათლად აჩვენა, რომ ენერგეტიკული ბაზრები შეიძლება ერთ დღეში გადაიქცეს პოლიტიკური ბრძოლის ველად. ევროპამ, რომელიც წლების განმავლობაში დამოკიდებული იყო რუსულ ენერგორესურსებზე, იძულებული გახდა

სწრაფად შეეცვალა თავისი პოლიტიკა და მოემდგნა ახალი წყაროები. ეს პროცესი არ იყო მხოლოდ ეკონომიკური იგი იყო უსაფრთხოების საკითხი, რომელიც განსაზღვრავდა კონტინენტის სტაბილურობას. ენერგეტიკული დივერსიფიკაცია, ახალი მარშრუტების გაჩენა და სამხრეთ კავკასიის, მათ შორის საქართველოს, მნიშვნელობის ზრდა ცხადყოფს, რომ ენერგეტიკა XXI საუკუნეში არის გლობალური პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტი.

აშშ-ჩინეთის ტექნოლოგიური მეტოქეობა კიდევ უფრო მკაფიოდ აჩვენებს, რომ თანამედროვე ეკონომიკა აღარ შეიძლება განვიხილოთ პოლიტიკისგან დამოუკიდებლად. ნახევარგამტარების წარმოება და მიწოდების ჯაჭვები იქცა გლობალური კონკურენციის მთავარ ასპარეზად. ტექნოლოგიური სუვერენიტეტი გახდა სახელმწიფოების სტრატეგიული მიზანი, რადგან მოწინავე ტექნოლოგიებზე კონტროლი ნიშნავს სამხედრო, ეკონომიკურ და პოლიტიკური უპირატესობის შენარჩუნებას. ამ დაპირისპირებამ შეცვალა გლობალური სავაჭრო ურთიერთობები, შექმნა ახალი სტანდარტები და ბარიერები, და ნათლად აჩვენა, რომ ტექნოლოგიური განვითარება არის არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ გეოპოლიტიკური საკითხი.

სასურსათო უსაფრთხოება, რომელიც თითქოს მხოლოდ ჰუმანიტარულ და ეკონომიკურ სფეროს ეხებოდა, ასევე აღმოჩნდა გეოპოლიტიკური დაპირისპირების ნაწილი. შავი ზღვის მარცვლეულის შეთანხმება იყო მაგალითი იმისა, თუ როგორ შეიძლება სურსათით ვაჭრობა იქცეს პოლიტიკური ბრძოლის ინსტრუმენტად. შეთანხმების დროებითმა წარმატებამ შეამცირა ფასები და უზრუნველყო მიწოდება, მაგრამ მისი ჩავარდნის შემდეგ მსოფლიო ბაზრებზე კვლავ გაჩნდა რყევები. ეს პროცესები განსაკუთრებით მძიმედ აისახა განვითარებულ ქვეყნებზე, სადაც სასურსათო უსაფრთხოება პირდაპირ უკავშირდება სოციალურ სტაბილურობას. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ სასურსათო პოლიტიკა და ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურა უნდა იყოს უსაფრთხოებისა და ეკონომიკური სტრატეგიის განუყოფელი ნაწილი.

ამ სამი მაგალითი: ენერგეტიკა, ტექნოლოგიები და სასურსათო უსაფრთხოება, ნათლად აჩვენებს, რომ გლობალური გეოპოლიტიკური პროცესები პირდაპირ მოქმედებს საერთაშორისო ვაჭრობაზე. ვაჭრობა აღარ არის მხოლოდ ეკონომიკური ურთიერთობების შედეგი; ის არის ძალთა ბალანსის ნაწილი, სადაც თითოეული გადაწყვეტილება განსაზღვრავს არა მხოლოდ ეკონომიკურ კეთილდღეობას, არამედ უსაფრთხოებასაც.

საქართველოსთვის ეს გამოცდილება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. როგორც მცირე და ტრანზიტული ქვეყანა, საქართველო ვერ განსაზღვრავს გლობალურ პოლიტიკას, მაგრამ შეუძლია მოერგოს მას და გამოიყენოს საკუთარი გეოსტრატეგიული მდებარეობა. ენერგეტიკაში საქართველო უნდა გახდეს საიმედო სატრანზიტო ჰაბი, ტექნოლოგიებში განათლების და უნარ-ჩვევების განვითარებით მოიზიდოს ინვესტიციები, სასურსათო უსაფრთხოებაში გააძლიეროს პორტები და ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურა.

ამავე დროს, საქართველოსთვის აუცილებელია საერთაშორისო პარტნიორობა. ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის პოლიტიკა, აშშ-ჩინეთის მეტოქეობა და შავი ზღვის რეგიონული პროცესები ქმნის ახალ შესაძლებლობებს, სადაც საქართველო უნდა იყოს აქტიური მონაწილე. ეს მოითხოვს არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ პოლიტიკურ სტრატეგიას ქვეყნის პოზიციონირებას როგორც საიმედო პარტნიორისა და ტრანზიტული ჰაბის.

საბოლოოდ, 2021-2025 წლების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ გეოპოლიტიკური დაპირისპირებები არის არა მხოლოდ საერთაშორისო პოლიტიკის, არამედ საერთაშორისო ვაჭრობის მთავარი განმსაზღვრელი. ენერგეტიკული ბაზრები, ტექნოლოგიური სექტორი და სასურსათო უსაფრთხოება პირდაპირი გავლენის ქვეშ მოექცა. საქართველოსთვის ეს ნიშნავს, რომ ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა იყოს მოქნილი, დივერსიფიცირებული და სტრატეგიულად გათვლილი. მხოლოდ ასე

შედლებს ქვეყანა გლობალური გეოპოლიტიკური პროცესების გამოყენებას საკუთარი ეკონომიკური უსაფრთხოების გასაძლიერებლად.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. (2023). ენერგეტიკული ტრანზიტის სტატისტიკა. თბილისი: საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო.
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (Geostat). (2023). სასურსათო იმპორტის მონაცემები. თბილისი: Geostat.
- Keohane, R. O. (1984). After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy. Princeton University Press.
- Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
- Rodrik, D. (2011). The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy. W. W. Norton & Company.
- European Commission. (2022). REPowerEU plan. Brussels: European Union. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu_en ([ec.europa.eu in Bing](#))
- European Commission. (2023). EU-Azerbaijan energy statistics. Brussels: European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat>
- Eurostat. (2022). EU energy imports by partner country. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_imports ([ec.europa.eu in Bing](#))
- International Energy Agency. (2023). Gas market report. Paris: IEA. Retrieved from <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-2023> ([iea.org in Bing](#))
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Global semiconductor market report. Paris: OECD. Retrieved from <https://www.oecd.org>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2023). Trade and development report. Geneva: UNCTAD. Retrieved from <https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2023> ([unctad.org in Bing](#))
- United Nations. (2022). Black Sea Grain Initiative. New York: UN. Retrieved from <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123152> ([news.un.org in Bing](#))

- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). Food price index and grain trade statistics. Rome: FAO. Retrieved from <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> ([fao.org in Bing](#))
- U.S. Department of Commerce. (2023). Export controls on semiconductors. Washington, DC: Government Printing Office. Retrieved from <https://www.commerce.gov>
- State Council of China. (2023). Technology independence strategy. Beijing: Government of China. Retrieved from <http://english.www.gov.cn> ([english.www.gov.cn in Bing](#))
- Bárkányi, P., Biró, D., Bucsky, P., Deák, A., Egeresi, Z., Lukács, E., Szigetvári, T., & Vasa, L. (2025). Turkic States and the Middle Corridor. In D. Biró & Z. Egeresi (Eds.). Representation Office of the Organization of Turkic States in Hungary. Retrieved from <https://turkicfund.org/uploads/686b885ac4ab3248e10df1516224b945c203eb0075d69.pdf>
- Bokhari, K., Cohen, A., & Hill, W. A. (2026). Eurasia East-West Corridor: A booster for economic development and Western investment. New Lines Institute for Strategy and Policy. Retrieved from <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/202301-Eurasia-East-West-Corridor.nislap.pdf>
- Chatterjee, D. S. (2025). Multilateral connectivity projects and geopolitical implications through transport corridors in the Middle East. Saudi Journal of Humanities and Social Sciences, 10(12), 565-577. <https://doi.org/10.36348/sjhss.2025.v10i12.001>
- Deal, K., & Kushlis, C. (2021). What's next for China geopolitical relations? T. Rowe Price Insights on Emerging Markets. Retrieved from <https://www.troweprice.com/content/dam/trp-ecl/global/en/ipc/assets/us-retail-intermediary/2021/may/what-s-next-for-china-s-geopolitical-relations-id0004247/What-s-Next-for-China-s-Geopolitical-Relations.pdf>
- European Think-tank Network on China (ETNC). (2025). Quest for strategic autonomy? Europe grapples with the US-China rivalry. In M. Esteban, M. Otero-Iglesias, T. Matura, N. Nieschalke, J. Seaman, T. Summers, & C. Wessling (Eds.). Real Instituto Elcano. Retrieved from https://www.ifri.org/sites/default/files/2025-06/etnc-final_report-2025.pdf

- Institute of World Economics and Politics, CASS, & Research Center for Hongqiao International Economic Forum. (2025). World openness report 2025: Seeking new consensus on openness amid the balance of cooperation and security. Beijing: CASS. Retrieved from https://www.ciie.org/resource/static/zbh/default/assets-2025/download/PDF/hqf/World_Openness_Report_2025_EN.pdf
- Seong, J., White, O., Birshan, M., Woetzel, L., Lamanna, C., Condon, J., & Devesa, T. (2024). Geopolitics and the geometry of global trade. In J. Bush (Ed.). McKinsey Global Institute. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/geopolitics-and-the-geometry-of-global-trade> ([mckinsey.com in Bing](#))
- Sharma, B. K., & Mishra, N. (2025). Geopolitics of trade corridors in Eurasia. Journal of the United Service Institution of India, CLV(640), 220-235. Retrieved from [https://usiofindia.org/pdf/April-June2025-18-31\(1\).pdf](https://usiofindia.org/pdf/April-June2025-18-31(1).pdf)
- The Geopolitics of Corridors: China, Russia, and India Infrastructure Strategy. (2024). International Journal for Multidisciplinary Research, Review and Studies. Retrieved from <https://ijmrrs.com/wp-content/uploads/2024/09/The-Geopolitics-of-Corridors.pdf>
- Brookings Institution. (2022). The future of global trade after the Ukraine war. Washington, DC: Brookings.
- Chatham House. (2023). Energy security in Europe: The role of the Caucasus. London: Chatham House.
- Carnegie Europe. (2022). Geopolitics of technology: US-China rivalry and Europe's response. Brussels: Carnegie Europe.
- International Crisis Group. (2023). Black Sea security and grain trade. Brussels: ICG.
- World Trade Organization. (2023). World trade report 2023: Re-globalization for resilience. Geneva: WTO. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm ([wto.org in Bing](#))
- International Monetary Fund. (2023). Global economic outlook: War, inflation, and trade disruptions. Washington, DC: IMF.
- World Bank. (2023). Commodity markets outlook: Energy and food security. Washington, DC: World Bank.